

Afet Hemşireliği Eğitimi ve Afet Öncesinde Afet Hemşiresinin Görevleri

Bilge KALANLAR *, Gülümser KUBİLAY **

Öz

Giriş: Hemşirelerin afet sürecinde yer alması ve konu ile ilgili eğitimlerin geliştirilmesi tüm dünyada kabul gören bir gerekliliktir. **Amaç:** Araştırmada, Jenning'in Hemşirelikte Afet Yönetim Modeli kullanılarak öğrencilere verilen afet hemşireliği ve yönetimi eğitiminin, öğrencilerin bilgi düzeylerine etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır. **Yöntem:** Yarı deneysel türde yapılan çalışma, müdahale grubunda 75 ve kontrol grubunda 75 öğrenci olmak üzere 2010-2011 eğitim-öğretim yılında yapılmış ve hemşire öğrencilere 14 hafta süren afet hemşireliği ve afet yönetimi eğitim programı geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Eğitimin değerlendirilmesinde afet hemşireliği ve yönetimi soru formu kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde, yüzdelik, t testi, ANOVA analizlerinden yararlanılmıştır. **Bulgular:** Araştırmada, müdahale grubu ön test ile son testi arasında ve kontrol grubu ön ve son testleri arasında istatistikî açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılıklar hemşire öğrencilere Afet Hemşireliği ve Yönetimi konusunda verilen derste Jenning'in Hemşirelikte Afet Yönetim Modeli'nin kullanılabileceğini göstermektedir. Model uyarınca afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında afet hemşiresinin görevleri nelerdir sorularına verilen yanıtlar arasında müdahale grubu ile kontrol grubu arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<.05$). Müdahale grubu ön testi ile son testi arasında ki bu fark istatistikî olarak anlamlıdır ($p<.05$). İstatistiki açıdan anlamlı bulunan bu fark sonucu, müdahale grubu öğrencilerinin, afet öncesi, sırası ve sonrasında afet hemşiresinin görevlerinin neler olduğunu öğrendikleri göstermektedir. **Sonuç:** Bu bulgular doğrultusunda afet hemşireliği ve yönetimine ilişkin dersin hemşirelik müfredat programına yerleştirilmesi ve Jenning Modeli'nin afet hemşireliği ve yönetimi dersinde kullanılabileceği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Afet Hemşireliği, Afet Yönetimi, Afet Eğitimi, Jenning'in Afet Hemşireliği Yönetim Modeli.

Abstract

Disaster Nursing Education and Roles of Disaster Nurse in Pre-Disaster

Background: Taking place in disasters and developing related trainings for nurses is a requirement accepted in all over the world. **Objectives:** The study was carried out for disaster nursing and management teaching to nursing students by using Jenning's Disaster Nursing Management Model as. **Methods:** This semi-structural study was conducted with 75 students from intervention group and 75 students from control group in the academic year 2010-2011 who accepted to participate in voluntarily. A 14 week's training program on Disaster Nursing Management was developed and implemented to students. Data was collected through disaster nursing and management questionnaire implemented to the students. Statistical analysis, t-test, ANOVA analysis and percentage were used for evaluation of the dates. **Results:** There were significant differences statistically between the results of intervention group pre-post test scores and control group pre-posttests scores which were defined as control group. These differences revealed that Jenning's nursing disaster management model can be implemented in the lessons for nursing students on disaster nursing and management. There were significant differences between the answers given by the groups for the questions which are enquiring about nurses tasks before, during and after a disaster ($p<.05$). This differences between Hacettepe University pre and posttest values was statistically significant as well ($p<.05$). This statistically significant difference proved that intervention group 2010-2011 academic year students learned pre-on-post responsibilities of disaster nursing. **Conclusion:** From the result of the study, it can be derived that qualification and timeline of the training given students is enough for them to learn. Findings from this study indicated that Jennings's model can be used and the lesson of disaster nursing and management can be applied into nursing curriculum.

Key Words: Disaster Nursing, Disaster Management, Disaster Education, Jenning's Disaster Nursing Management Model.

Geliş tarihi: 04.11.2014 **Kabul tarihi: 09.04.2015**

Literatürde; hemşire öğrencilere afet hemşireliği ve yönetimi eğitimi vermenin, afete maruz kalan bireyler ve toplumlar için ölüm oranlarının azalması, gelişmiş sağlık hizmetleri ve afetle ilgili maliyetlerin azalması gibi olumlu sonuçlar doğuracağına vurgu yapılmaktadır (Sanders, Frisch ve Wing 2005). Bu anlamda afet hemşireliği ve yönetimi alanındaki eğitimlerin ve bu eğitimlerin etkinliğinin ortaya çıkarılması bu alandaki önemli bir araştırma önceliği olarak belirtilmektedir. Birçok ülkede, hemşirelik müfredatlarında afet hemşireliği eğitimine yeterince yer verilmemektedir. Bu konu hemşirelerin afete yanıtta yeterliliğini etkileyen önemli bir durum olarak gösterilmektedir. Hemşireler için eğitimin ve uygulamanın önemi bilinmesine karşın, literatürde afet hemşireliği ve afet yönetimine odaklanan, bu konuda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Sanders, 2005; Schmidt ve ark., 2011; Usher ve Mayner, 2011). Yapılmış çalışmalar, hemşirelerin afet yönetimi konusunda bilgi eksikliği bulunduğunu ve hemşirelerin büyük bir çoğunluğunun afet olaylarına hazırlıklarının yetersiz olduğunu göstermektedir (Abd Adam ve Mohamed, 2011; Al Khalailah, 2012; Fung, Loke ve Lai 2008). Türkiye'de afet hemşireliği ve afet yönetimi eğitimi bilimsel olarak olması gerektiği şekil

*Dr, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Sıhhye Ankara, E-mail: bt.bilge@gmail.com**Prof..Dr., Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Sıhhye, Ankara.

de verilememektedir. Hemşirelerin afete hazırlığı ve yanıtını inceleyen afet hemşireliği alanında model sayısı ise istenilen düzeyde değildir (Persiridis ve Apostolara, 2010). Bu kapsamda literatürde ön plana çıkan eğitim modeli ise; Jenning'in geliştirdiği Afet Hemşireliği ve Yönetim modelidir. Jenning'in afet hemşireliği yönetim modeli, doğrudan hemşire öğrenciler için geliştirilmiş olup, afet yönetiminin her bir evresinde; hemşirenin görevlerini açıklamaktadır. Bu yönüyle model, diğer afet yönetim modellerinden ayrılmaktadır. Afet hemşireliğini öğrencilere anlatmak ve afet yönetimi konusunda bilgilenmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir modeldir. Türkiye'de de bu modelin hemşirelerin çalışma alanlarında afetlere ilişkin planlamalar yapmalarında ve afetleri yönetmelerinde yardımcı olacağı düşünülmüştür ve hemşirelik müfredatında afet hemşireliği dersinin daha etkin yürütülmesinde temel model olup olmayacağına incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Tipi: Jenning'in Hemşirelikte Afet Yönetim Modeli kullanılarak öğrencilere verilen afet hemşireliği ve yönetimi eğitiminin, öğrencilerin bilgi düzeylerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışma öntest-sontest eşleşmemiş grup modeli yarı deneysel düzendedir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer: Araştırma Ankara ilinde yer alan Hacettepe Üniversitesi (H.Ü.) Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü ve Gazi Üniversitesi (G.Ü.)

Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: Araştırmanın evreni Hacettepe Üniversitesi ve Gazi Üniversitesinde Hemşirelik Bölümünde okuyan ve derslere devam eden, son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır (H.Ü 96, G.Ü 85). Son sınıf öğrencilerinin seçilmesindeki temel amaç gerekli bazı temel derslerin ve temel bazı bilgilerin son sınıfa kadar alınmış olmasıdır. Çalışmanın bu bölümünden sonra H.Ü. deney grubu olarak, G.Ü ise kontrol grubu olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Müdahale ve kontrol grubu hemşirelik lisans eğitim programı Avrupa Birliği standartlarına uygun teorik ve pratik saatler içerisinde yürütülmektedir. Kontrol grubu lisans müfredat programı içerisinde 'ilk ve acil yardım hemşireliği', müdahale grubu hemşirelik lisans müfredat programı içerisinde ise 'afetlerde hemşirelik ve ilkyardım' dersleri yer almaktadır. Her iki lisans programında da alınan temel dersler Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı'na (HUÇEP) uygunluk göstermektedir. Bu bağlamda H.Ü. Hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinden araştırmaya ve derslere katılmayı kabul eden 75 öğrenci deney grubu olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde G.Ü. Hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinden de kontrol grubu olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 75 öğrenci belirlenmiştir. Deney grubuna Jenning'in Afet hemşireliği modeli doğrultusunda hazırlanan afet hemşireliği eğitim programı uygulanmış olup kontrol grubunda herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Veri Toplama Araçları: Araştırmaya ilişkin verilerin toplanmasında, afet hemşireliği ve afet yönetimi literatürüne dayanılarak hazırlanan "Afet Hemşireliği ve Yönetimi Değerlendirme Formu"ndan yararlanılmıştır. Anketin güvenilirliğini belirlemek amacıyla istatistikî paket programı kullanılarak Güvenilirlik Analizi yapılmıştır. Güvenilirliğin iç tutarlılık değeri olan Cronbach's Alpha değeri 0,819 yüksek oranda kabul edilebilir bir değer olarak belirlenmiştir.

Yapılan İşlem/müdahale: Literatür doğrultusunda geliştirilen eğitim programı (Persiridis ve Apostolara, 2010; Society of Disaster Nursing [SDN] 2002; World Health Organization [WHO] 2009), lisans son sınıf öğrencilerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Eğitim teorik ve pratik olarak yürütülmüştür. Eğitimin teorik olan kısmı Jenning'in afet hemşireliği yönetim modeli baz alınarak yürütülmüştür. Dersin adı, 'afet hemşireliği ve yönetimi' olarak belirlenmiştir. Eğitim 14 haftalık ders programı içerisine entegre edilmiştir. Eğitimde hedef ve davranış belirlenirken mezun olduktan sonra hemşire öğrencilerin afet yönetiminde rahatlıkla görev alabilmeleri ve afet hemşireliği yapabilmeleri temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu manada geliştirilen programın her bir ana başlığının altında, konunun amaçları, öğrenim hedefleri, kullanılan eğitim yöntemleri, konunun işleneceği süre, konunun nasıl işleneceği ve içeriği oluşturulmuştur. Müdahale grubu öğrencilerinin afet hemşireliği ve afet yönetimi konusunda bir dönem boyunca her hafta ders almaları sağlanmış ve eğitimin, öğrencilerin bilgi düzeylerine etkisi kontrol grubu ile karşılaştırılmıştır. Çalışmanın birinci aşamasında hemşirelik öğrencilerinin afet, afet hemşireliği ve afet yönetim eğitimine ilişkin bakış açıları değerlendirilmiş ve ihtiyaç saptaması yapılmıştır. İkinci aşamada ise eğitime dayalı bir uygulama çalışması yapılmıştır. Eğitimler pazartesi günleri 2 saat verilerek 14 hafta-

da eğitim programı tamamlanmıştır. Her iki gruba da ön test, eğitim döneminin ilk haftasında uygulanmıştır.

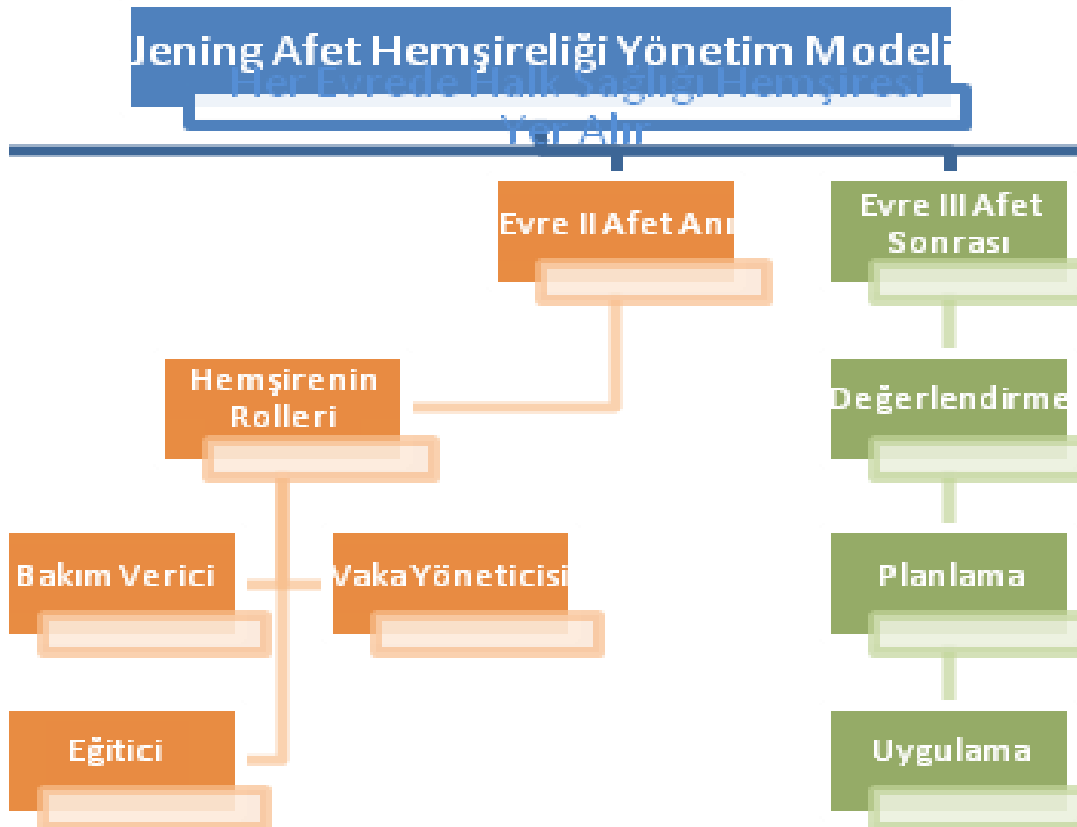
Modelin ilk evresi olan afet öncesi evrede; hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerine afet öncesi döneme ilişkin olarak değerlendirme, planlama ve bu evredeki hemşirelik uygulamalarına ilişkin teorik bilgiler verilmiştir. Bu aşamada teorik bilgiyle beraber afetlerle ilgili örnek videolar izlenerek afet öncesinde yapılması gerekenler konusunda öğrencilerle tartışılmıştır. "İtfaiyenin Görevleri ve Enkazda Arama Kurtarma" konularında Ankara Büyükşehir Belediyesi, İtfaiye Daire Başkanlığı tarafından öğrencilere bir sunum yapılmıştır. Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, Acil ve Afetlerde Sağlık Hizmetleri Şube Müdürlüğüne ait Ulusal Medikal Kurtarma Ekiplerinin (UMKE) Ankara birim sorumlusu tarafından kurumun afetlerdeki görevleri konusunda öğrencilere bir sunum düzenlenmiştir. Modelin ilk evresine ilişkin verilen eğitim sonrasında öğrencilerde afetler konusunda bir takım değişiklikler gözlemlenmiştir. Örneğin; öğrencilerin aileleri ile afet planı yaptıkları ve her öğrencinin evinde bir deprem çantası hazırladığı belirlenmiştir. Ayrıca, oturdukları evleri için zorunlu deprem sigortası olmayan öğrencilerin ailelerini ikna ederek deprem sigortası yaptırdıkları belirlenmiştir. Bazı öğrencilerin evlerine yangın söndürme cihazı aldıkları tespit edilmiştir. Verilen eğitimin önemli bir çıktısı da, eğitim alan bazı öğrencilerin Ulusal Medikal Kurtarma Ekiplerine (UMKE) gönüllü olarak kayıt yaptıkları ve üye olarak faaliyetlerine aktif olarak devam ettikleri belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi: Çalışmada, deney grubu 14 haftalık bir dönem boyunca, haftada bir gün, günde 2 saatlik afet hemşireliği ve afet yönetimi eğitimine katılmışlardır. Kontrol grubu bu süre içinde lisans eğitimi dersleri dışında herhangi bir programa katılmamıştır. Program öncesi ve sonrası katılımcılar üzerinde Jenning'in modeline uygun olarak afet hemşireliği ve afet yönetimi değerlendirme formu uygulanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler, yüzdeler t-testi, ANOVA testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Program öncesi ve sonrası gruplar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek için tek yönlü ANOVA testi, farklılıkların yönünü ve doğasını belirlemek için varyansların eşit olması durumunda Scheffe testi, varyanslar eşit olmadığı durumlarda ise Tamhane testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü: Tezin uygulanabilmesi için Etik Kuruldan gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca çalışmanın yapıldığı hemşirelik bölümlerinden çalışma yapabilmek amacıyla gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada her öğrenci için onam formu doldurulmuş, yazılı ve sözel izinleri alınmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamında "Araştırma Bulguları" bölümü Jenning'in modeli evreleri kapsamında değerlendirilerek 4 başlık altında toplanmıştır. (Şekil 1) Jenning'in afet hemşireliği modelinde evre 1 (afet öncesi), evre 2 (afet evresi), evre 3 (afet sonrası), evre 4 (iyileştirme) olmak üzere dört evre bulunmaktadır. Hemşireler, diğer profesyonellerle birlikte modelin her bir evresinde aktif olarak yer alabilmektedir (Sanders ve ark., 2005). Ancak bu çalışmada "Afet Hemşireliği Eğitimi ve Afet Öncesi Evrede Afet Hemşiresinin Görevleri" konuları ele alınmıştır. Evre 2, 3 ve 4'te de hemşirelere önemli görevler düşmektedir. Bu evrelerdeki görevler konu kapsamının daraltılması amacıyla çalışmada sunulmamıştır.

Şekil 1. Jening Afet Hemşireliği Yönetim Modeli

Afet Öncesi Evre Değerlendirme Aşaması

Öğrencilerin afetin tanımına ilişkin olarak sorulan soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde; müdahale grubunda ön testte afet tanımını bilmeye ilişkin sorulan soruya doğru yanıt veren öğrenci oranı %88, kontrol grubu ön testinde ise %73.3'tür (Tablo 1). Bu farklılığın istatistikî olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Müdahale grubu ön testi ile son testi arasında afet tanımına ilişkin olarak sorulan soruya doğru yanıt verme durumu arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($p > .05$). Buna göre, ön testte öğrencilerin %88'isi soruya doğru yanıt verirken, bu oran son testte %100'e çıkmıştır. Bu fark istatistikî olarak da anlamlı olup ($p < .05$) soruyu doğru yanıtlama oranı deney grubunda kontrol grubuna göre anlamlı bulunmuştur. Afet öncesinde afet hemşiresinin görevleri nelerdir sorusuna ön testte; müdahale grubunun %37.3'ü, kontrol grubunun %78.7'si bilmiyorum yanıtı vermiştir. Ön testte; afet öncesinde hemşirenin görevlerini biliyorum diyen öğrencilerin oranı müdahale grubunda %62.7; kontrol grubunda ise %21.3 olarak belirlenmiştir ($p < .05$). Müdahale grubu ön testinde öğrencilerin %62.7'si afet öncesinde afet hemşiresinin görevleri nelerdir sorusunda biliyorum yanıtını verirken, müdahale grubu son testinde bu oran %49.3 artarak; %100'e çıkmıştır ($p < .05$) (Tablo 1).

Afet Öncesi Evre Planlama Aşaması

Afetler konusunda eğitime ihtiyacı duyduğunu belirten öğrenci sayısı oldukça fazladır. Bu sayı müdahale grubu ön testte %97.3, kontrol grubu ön testinde ise %82.7'dir (Tablo 2) ($p < .05$). Buna göre, ön testte öğrencilerin %97.3'ü eğitime ihtiyacı olduğunu belirtirken bu oran son testte %10'a düşmüştür (Tablo 4.2) ($p > .05$). Son testlere bakıldığında; müdahale grubunun %10'u, kontrol grubunun %76'sı afetler konusunda eğitime ihtiyacı olduğunu belirtmektedir ($p < .05$). Öğrencilerin çoğu (müdahale grubu ön test %96, kontrol grubu ön test %86.7) afetler konusunda bir eğitime katılmak istediğini ifade etmiştir. Nasıl bir afet eğitimi istersiniz sorusuna öğrenciler; açık, anlaşılır, günlük yaşamda kullanılabilir; afet durumunda ve sonrasında neler yapılması gerektiğini içeren; görsel; eğlenceli; hemşire olarak neler yapılması gerektiği konusunda bilgileri içeren; teorik ve uygulamalı olması gerektiği, yanıtlarını vermiştir. Kontrol grubu ön testte afetler konusunda eğitime katılmak isteyen öğrenci sayısı (%86.7) ile son testte eğitime katılmak isteyen öğrenci sayısı (%86) değişmemiştir (Tablo 2). Müdahale grubu ön testte afetler konusunda eğitime katılmak isteyen öğrenci sayısı %96 iken, kontrol grubu son testte bu sayı %34'e düşmüştür ($p < .05$).

Tablo 1. Afet Öncesi Dönem, Değerlendirme Aşaması Bulgularının Değerlendirilmesi

“Afetin tanımını bilen” bireyler için, gruplar arasında farklılık vardır hipotezi

		Gruplar				Toplam						
		Müdahale Ön test	Müdahale Son test	Kontrol Ön test	Kontrol Son test							
Biliyor	Sayı	66	50	55	40	211						
	%	88,0	100,0	73,3	80,0	84,4						
Bilmiyor	Sayı	9	0	20	10	39						
	%	12,0	0,0	26,7	20,0	15,6						
Gruplar ile Hipotezler arasındaki ilişki		Varyansların homojenliği testi (Levene İstatistiği): 38,266 sig:0,000				F:6,245 Sig:0,00						
Scheffe Testi	M.Ö.	M.S.	,326	M.S.	M.Ö.	,326	K.Ö.	M.Ö.	,093	K.S.	M.Ö.	,672
		K.Ö.	,093		K.Ö.	,001		M.S.	,001		M.S.	,047
		K.S.	,672		K.S.	,047		K.S.	,784		K.Ö.	,784

M.Ö.:Müdahale Grubu Öntest, M.S.: Müdahale Grubu Sontest, K.Ö.: Kontrol Grubu Öntest,
K.S.: Kontrol Grubu Sontest,

“Afet öncesinde afet hemşiresinin görevlerini bilen” bireyler için, gruplar arasında farklılık vardır hipotezi

		Gruplar				Toplam						
		Müdahale Ön test	Müdahale Son test	Kontrol Ön test	Kontrol Son test							
Biliyor	Sayı	47	50	16	10	123						
	%	62,7	100	21,3	20	49,2						
Bilmiyor	Sayı	28	0	59	40	127						
	%	37,3	0	78,7	80	50,8						
Gruplar ile Hipotezler arasındaki ilişki		Varyansların homojenliği testi (Levene İstatistiği): 67,701 sig:0,000				F:52,362 Sig:0,000 (Scheffe Testi)						
Scheffe Testi	M.Ö.	M.S.	,000	M.S.	M.Ö.	,000	K.Ö.	M.Ö.	,000	K.S.	M.Ö.	,998
		K.Ö.	,000		K.Ö.	,000		M.S.	,000		M.S.	,998
		K.S.	,000		K.S.	,000		K.S.	,998		K.Ö.	,000

M.Ö.:Müdahale Grubu Öntest, M.S.: Müdahale Grubu Sontest, K.Ö.: Kontrol Grubu Öntest, K.S.: Kontrol Grubu Sontest,

Tablo 2. Afet Öncesi Dönem, Planlama Aşaması Bulgularının Değerlendirilmesi

“Afetler konusunda eğitime ihtiyacı olduğunu düşünen” bireyler için, gruplar arasında farklılık vardır

	Gruplar								Toplam	
	Müdahale Ön test		Müdahale Son test		Kontrol Ön test		Kontrol Son test			
Evet ihtiyacı var	Sayı	73	5	62	38				178	
	%	97,3	10,0	82,7	76,0				71,2	
Hayır ihtiyacı yok	Sayı	2	45	13	12				72	
	%	2,7	90,0	17,3	24,0				28,8	
Gruplar ile Hipotezler arasındaki ilişki		Varyansların homojenliği testi (Levene İstatistiği): 24,979 sig:0,000						F:77,754 Sig:0,000 (Scheffe Testi)		
Scheffe Testi	M.Ö.	M.S.	,000	M.Ö.	,000	M.Ö.	,059	KS	MÖ	,006
		K.Ö.	,059	K.Ö.	,000	K.Ö.	,000		M.S.	,000
		K.S.	,006	K.S.	,000	K.S.	,742		K.Ö.	,742

M.Ö.:Müdahale Grubu Öntest, M.S.: Müdahale Grubu Sontest, K.Ö.: Kontrol Grubu Öntest, K.S.: Kontrol Grubu Sontest,

“Afetler konusunda eğitime katılmak isteyen” bireyler için, gruplar arasında farklılık vardır

	Gruplar								Toplam			
	Müdahale Ön test		Müdahale Son test		Kontrol Ön test		Kontrol Son test					
Evet katılmak istiyor	Sayı	72	17	65	43				197			
	%	96,0	34,0	86,7	86,0				78,8			
Hayır katılmak istemiyor	Sayı	3	33	10	7				53			
	%	4,0	66,0	13,3	14,0				21,2			
Gruplar ile Hipotezler arasındaki ilişki		Varyansların homojenliği testi (Levene İstatistiği): 30,006 sig:0,000						F:36,966 Sig:0,000 (Scheffe Testi)				
Scheffe Testi	M.Ö.	M.S.	,000	M.S.	,000	KÖ	M.Ö.	,427	K.S	MÖ.	,465	
		K.Ö.	,427	K.Ö.	,000	K.Ö.	,000	M.S.		,000	MS.	,000
		K.S.	,465	K.S.	,000	K.S.	1,00	K.S.		1,00	KÖ.	1,00

M.Ö.:Müdahale Grubu Öntest, M.S.: Müdahale Grubu Sontest, K.Ö.: Kontrol Grubu Öntest, K.S.: Kontrol Grubu Sontest,

Tablo 3. Afet Öncesi Dönem, Uygulama Aşaması Bulgularının Değerlendirilmesi

“3 dakika kesik-kesik siren ikazının anlamını bilen” bireyler için, gruplar arasında farklılık vardır

		Gruplar				Toplam			
		Müdahale Ön test	Müdahale Son test	Kontrol Ön test	Kontrol Son test				
Bilmiyor	Sayı	54	27	61	41	183			
	%	72,0	54,0	81,3	82,0	73,2			
Biliyor	Sayı	21	23	14	9	67			
	%	28,0	46,0	18,7	18,0	26,8			
Gruplar ile Hipotezler arasındaki ilişki		Varyansların homojenliği testi (Levene İstatistiği): 11,686 sig:0,000				F:4.847 Sig:0,003 (Scheffe Testi)			
Scheffe Testi	M.Ö.	M.S.	,163	M.S.	M.Ö.	,630	K.S.	M.Ö.	,661
		K.Ö.	,630		K.Ö.	,009		M.S.	,017
		K.S.	,661		K.S.	,017		K.S.	1,000

M.Ö.:Müdahale Grubu Öntest, M.S.: Müdahale Grubu Sontest, K.Ö.: Kontrol Grubu Öntest, K.S.: Kontrol Grubu

Afet Öncesi Evre Uygulama Aşaması

Öğrencilerin 3 dakika süren kesik kesik siren sesi ile duyulan ikazı bilme durumuna ilişkin olarak sorulan soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde; müdahale grubu ön testinde bu soruya öğrencilerin %28'i soruya biliyorum yanıtını verirken, son testte bu oranın %46'ya çıktığı saptanmıştır (Tablo 3). Bu fark istatistikî olarak da anlamlı olup ($p < .05$) soruyu doğru yanıtlanma durumu, söz konusu eğitimi alanlarda almayanlara göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Tartışma

Çalışmada, öğrencilerin afetler konusunda herhangi bir eğitim alıp almama durumları incelenmiştir. Öğrencilerin büyük kısmı daha önce afet yönetimi ve/veya afet hemşireliği konusunda herhangi bir eğitim almadığını ifade etmiştir. Bu eğitimleri aldığını belirten öğrenciler ise hemşirelik bölümü ilkyardım dersinde bir saat boyunca afetler konusunda ders aldıklarını belirtmiştir. Afet hemşireliği ve yönetimi kapsamlı eğitimi konusunda çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle öğrencilerin daha önce konu hakkında eğitim almamaları beklenen bir bulgu olarak yorumlanabilir. Çalışma ile benzer şekilde Hsu ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmada, çalışmaya katılan hemşirelerin %72,4'ünün afet yönetimi konusunda herhangi bir eğitime katılmadıklarını saptanmıştır. Öğrencilere verilen eğitim çalışmamıza paralel olarak; afet öncesi, afet sırası ve sonrası ve iyileşme dönemi olarak (Aker, 2006; Erkal ve Değerliyurt, 2009; Federal Emergency Management Agency [FEMA] 2006; Nowak, 2009) incelenmiştir. Bu bağlamda, öğrencilere hemşirelerin afet evrelerindeki rollerine ilişkin kendilerine verilen ifadelerle katılım durumları ve afet önce-sinde, afet sırasında, afet sonrasında afet hemşire-sinin görevleri nelerdir sorularına verilen yanıtlarda ön testte; ön plana çıkan yanıtlar arasında birçok yanlış bilgiler bulunmasına rağmen; son testte; doğ-ru ifadelerinin ön planda olduğu belirlenmiştir. Verilen yanıtlar ICN ve DSÖ tarafından tanımlanan a-fet hemşiresinin temel görevleri ile uyumludur (World Health Organization [WHO] ve International Council of Nurses [ICN], 2009; WHO, 2006). Bu görevlerin hemşireler tarafından yerine getirilebilmesi için bir takım engeller bulunduğu literatürde ifade edilmektedir. Hemşirelerin bireysel ve toplumsal düzeyde, afet planlama ve afete yanıt-ta önemli rol üstlendiklerini belirtmiştir. Hemşire-lerin afet yönetiminde tanımlanan bu rolleri üstlene-bilmeleri için bu alanda olan başarılarını net bir şekilde göstermek zorunda oldukları belirtilmektedir (Venema, 2007). Afete hazırlık konusunda hemşire-lerin beklentilerini inceleyen bir çalışmada, çalışmaya katılan hemşirelerin %73'ünün hemşirelerin afetlerdeki rolleri konusunda daha ileri bilgilendir-meye ihtiyaçları olduğunu belirtilmektedir (Tichy, Bond, Beckstrand ve Heise, 2009). Yine çalışmada hemşirelerin afet yönetiminin planlanmasında önemli role sahip olduğunu ve hemşirelerin afet yönetimi ve planlama alanlarına katılımlarına ihtiyaç olduğunu saptanmıştır. Hemşirelerin afet yönetimi-ne hazırlıkları konusundaki algılarının değerlendirildiği bir çalışmada; hemşirelerin biyolojik ve kimyasal saldırılara cevaba ilişkin hazırlık seviye-lerinin düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulgular bi-

yolojik ve kimyasal saldırılarla ilgili yetersiz eğitimden kaynaklandığı düşünülmektedir (Kha-laileh, Bond ve Alasad 2011). Katılımcıların çoğunluğu, afetlere hazırlık konusunun ulusal müfredat-lara girmesinin birincil öncelik olduğunu belirtmek-tedir. Bu durum hemşirelerin afete hazırlığın önemi konusunda farkındalıklarının ve ilgilerinin olduğunu göstermektedir. Çalışmada hemşirelerin, afet yönetimine hazırlıklı olmak için afetler konusunda eğitim almaya istekli oldukları bulunmuştur. Hemşirelerle yapılan diğer bir çalışma da yine benzer şekilde hemşirelerin afete hazırlık seviye-rinin düşük olduğu bulunmuştur. Bu durum eğitim-le desteklenmesi konusunda fikir birliği bulunmak-tadır. Çalışmaya katılan hemşirelerin çoğu afetlere hazırlık konusunda ek bilgi ve materyal almak konusunda isteklidir. Hemşirelerin %91'i afet durumlarında rollerini öğrenmeye ilgilidir (Khalala-ileh, Bond ve Alasad 2011). Bu durum, hemşire-lerin afete hazırlığın önemini hissettiklerini ve ken-dilerini hazır olmaya ihtiyaç duyduklarını göster-mektedir. Bond ve Beaton (2005) çalışmalarında, çalışan hemşirelerin ve hemşire öğrencilerin afet hemşireliği konusunda eğitime ihtiyacı olduklarını bulmuştur. Hemşirelerin kendilerini afetler konu-sunda ki eğitimleri ve hazırlıkları konusundaki algıları konusunda literatürde çok az çalışma bulun-maktadır. Fung, Loke ve Lai (2008) yüksek lisans derecesine sahip 164 katılımcı ile yaptığı çalışmada hemşirelerin %97'sinin kendilerini afetlere karşı hazırlıklı hissetmediklerini saptamıştır. Afetler ko-nusunda eğitime katılmak isteyen öğrenci oranı müdahale grubunda %96 iken son testte %34'e düş-müştür. Bu durum öğrencilerin büyük bir çoğunlu-ğunun verilen dersi yeterli bulduğunu göster-mektedir. Hemşire öğrencilerin afet durumlarına et-kin yanıt ve hizmet verebilmek için gerekli olan bil-gi ve becerileri eğitim yolu ile öğrenmeleri esastır. Bu bilgi ve beceriler uluslararası otoriteler tara-findan tanımlanmıştır (Fung, Loke ve Lai2008; International Nursing Coalition for Mass Casualty Education [INCMCE] 2003). Afet hemşireliği ko-nusu hemşirelik müfredatında yeni olduğu için hemşire öğrencilerin afet hemşireliği dersinin içeri-ği hakkında ki beklentileri önemlidir. Çalışmada; nasıl bir afet eğitimi istersiniz sorusuna öğrenciler; açık, anlaşılır, günlük yaşamda kullanılabilir, afet durumunda ve sonrasında neler yapılması gerektiği-ni içeren, görsel, eğlenceli, hemşire olarak neler yapılması gerektiği konusunda bilgileri içeren, teo-rik ve uygulamalı olması gerektiği, yanıtlarını ver-miştir. Verilecek eğitimin süresine ilişkin öğren-cilerin verdikleri yanıtlar ise; farklı saat, gün, ay, aylar, haftalar arasında değişmekle birlikte (1 hafta, 10 saat, 1 dönem, 2 ay vb.) sürekli olarak bu eğiti-min verilmesi gerekliliğini belirtenlerde mevcuttur. Çalışma sonucu ile benzer şekilde Suserud ve Haljamie (1997), tarafından hemşire öğrencilerin a-fetlerle ilgili bilgi ve görüşlerini değerlendirdiği çalışmasında, hemşire öğrencilerin afetler konu-sunda sınırlı bilgiye sahip oldukları ve hemşirelik müfredatında konu ile ilgili neler olması gerektiği konusunda farklı düşüncelere sahip oldukları bulun-muştur. Literatürde, afet yönetimi ve hemşireliği konusunda verilen hangi eğitimin türünün ve süre-sinin en etkili olduğu ve hemşireleri kesin olarak afetlere hazırladığı konusunda fikir birliği bulunma-

maktadır. Ancak verilen eğitimlerin hemşirelerin afetlere yanıt vermeye daha hazırlıklı duruma getir-diğini ve afete yanıtı olan istekliliklerini artırdığı gösterilmiştir (Goodhue ve ark., 2012; Williams, Nocera ve Casteel 2008). Çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmı mezun olduktan sonra çalışılan kurumda afet hemşiresi olarak görev yapmak iste-diklerini ifade etmişlerdir, bu ifade eğitim alan grupta daha belirgindir. Bu durum, verilen eğitimin öğrencilerin afete yanıtı olan isteklerini artırdığını göstermekle birlikte UMKE (Ulusal Medikal Kur-tarma Ekibi) birim sorumlusu tarafından öğrenci-lere yapılan sunumunda etken olduğunu gös-terebilir. Eğitim sonrası öğrencilerden alınan geri bildirimlerde beş öğrencinin UMKE’de aktif olarak çalışmak için kayıt olacağı bilgisi edinilmiştir. Öğrenciler, isteme sebeplerini ise afetlerde görev almanın hemşirenin rolü olduğunu açıklayarak be-lirtmişlerdir. Şensoy ve Nahcivan (2012) tarafından yapılan çalışmada Kızılay’da görev yapan hemşire-lerin büyük bölümünün afet öncesi, sırası ve sonra-sında görev almanın hemşirelerin rolü olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Afet sırasında afet hemşi-resinin görevlerini müdahale grubunun öğrendiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda afet sırasında ki afet hemşiresinin görevlerini bilenlerin oranı ön testte de son testte de sınırlı kalmıştır. Müdahale grubu son testinde afet sırasında ki afet hemşiresinin görevlerini bilenlerin oranı %100’e çık-mıştır. Bu durum, Jenning’in afet hemşireliği mode-linin afet hemşireliği dersinde rahatlıkla kullanı-labileceğini göstermektedir. Hemşire öğrencilerin afet sırasında neler yapması gerektiğini bilmesi afet hemşireliği dersinin temel amaçlarındandır. Bu bağ-lamda müdahale grubunda son testte bilenlerin ora-nının %100’e ulaşması Jenning’in afet hemşireliği yönetimi modelinin afet hemşireliği eğitiminde ba-şarılı sonuç verdiğini göstermektedir. Zira modelin uygulanmadığı gruplarda doğru yanıt oranı %50 seviyelerinde kalmıştır. Bu sevide olmasının en önemli sebebi öğrencilerin son sınıfa gelene kadar hemşireliğin birçok alanındaki artmış bilgi sevi-yelerinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışma hem-şirelik birinci sınıf öğrencileri ile yapılmış olsa idi bu oranın daha düşük seviyelerde olabileceği düşü-nülmektedir.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Sonuç olarak Jenning’in afet hemşireliği ve yö-netim modeli kullanılarak verilen eğitimle öğren-cilerin afet yönetimi ve afet hemşireliğine ilişkin bilgi düzeylerinde artış saptanmıştır. Kullanılan model, öğrencilere afet öncesinde, sırasında, son-rasında ve iyileşme döneminde hemşirelerin görev-lerinin daha net aktarılmasını ve öğrenciler tarafın-dan anlaşılmasını kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Bu anlamda modelin, afet hemşireliği ve yönetimi konusunda verilecek eğitimlerde kullanılması öneri-lebilir.

Kaynaklar

Abd, H., Adam., S., Mohamed, G. (2011). Awareness of hospital internal disaster management plan among health team members in a university hospital. *Life Science Journal*, 8(2), 42-52.

Aker, A. T. (2006). Marmara depremleri: Epide-miyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 204-212.

Al Khalaileh, M. A., et al. (2012). Jordanian nurses’ perceptions of their preparedness for di-saster management, *International Emergency Nursing*, 20 (1), 14-23.

Bond, E., Beaton, R. (2005). Disaster nursing curri-culum development based on Vulnerability as-sessment in the Pacific Northwest. *Nursing Clinics of North America*, 40 (3), 441-451.

Erkal, T., Değerliyurt, M. (2009). Afet yönetiminde kurumsal yapılanma ve mevzuat nedir? Nasıl ol-malıdır? İstanbul Deprem Sempozyumu (Sempozyum Kitabı). İstanbul. 20 Eylül, 97-108.

Federal Emergency Management Agency. (2006). FEMA independent study program: IS-200 ICS for single resources and initial action incidents. Washington, DC:U.S.Government Printing Of-ice.

Fung, O.W., Loke, A.Y., Lai, C. K. (2008). Disaster preparedness among Hong Kong nurses. *Jour-nal of Advanced Nursing*, 62 (6), 698-703.

Goodhue, C.,Burke, R., Ferrer R., Chokshi, N., Dorey, F., Upperman, J. (2012). Willingness to respond in a disaster: A pediatric nurse prac-titioner national perspeptive. *Journal of Pediatric Health Care*, 26 (4), 7-20.

Hsu, C., Mas, F.S., Jacobson, H., Papenfuss, R., Nkhoma, E.T., Zoretic, J. (2005). Assessing there adiness and training needs of non-urban physicians in public health emergency and response. *Disaster Manage Response*, 3 (4), 106-111.

International Nursing Coalition for Mass Casualty Education (INCMCE) (2003). Educational competencies for registered nurses responding to mass casualty incidents. Eri-şim: 24.11.2013.<http://www.nursing.vanderbilt.edu/incmce/competencies.html>

Khalaileh, B. E, Alasad, J. A. (2011). Jordanian nurses’ perceptions of their preparedness for disaster management, *International Emergency Nursing*, 20 (1), 14-23.

Nowak, M. (2009). Development and evaluation: Disaster educational program for school nurses. Erişim:12.03.2014.http://sn.polyu.edu.hk/whocc/SNI2011CO/NF/ppt/concurrent/CS2A001_Marian%20Nowak.pdf.

Persiridis, T., Apostolara, P. (2010). Critical review transcultural nursing as atheoretical framework in support of disaster nursing. Erişim: 11.02.2013.http://magazine.enne.gr/wpcontent/uploads/2010/11/Tomos02_teyxos01Eng-dragg ed4.pdf

Sanders, J., Frisch, N., Wing, S. (2005). Nursing students’ perceptions about disaster nursing. *Disaster Management Response*, 3(80), 5.

Schmidt, C., Davis, j., Sanders J., Chapman, L. Cisco, M., Hady, A. (2011). Exploring nursing students’ level of preparedness for disaster res-ponse. *Nursing Education Research*, 32 (6), 380-383.

Society of Disaster Nursing (SDN). (2002). Disaster nursing. Erişim:15.06.2012, http://www.jsdn.gr.jp/eng/diaster/_nhtml.

Suserud, B., Haljamae, H. (1997). Acting at a disaster site: experiences expressed by Swedish nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 25(1), 155-162.

Şensoy, F., Nahcivan, N. (2012). Türk Kızılay’ında çalışan hemşirelerin afetlere hazırlık durumları. HASUDER, 15.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Erişim:11.02.2013.<http://kongre.hasuder.org.tr/index.php/uhs/k15/uhs/k15/paper/view/759>

Tichy, M., Bond, A.E., Beckstrand, R.L., Heise, B. (2009). Nurse practitioners’ perception of disas-ter preparedness education. *American Journal of Nurse Practitioners*, 13(1), 10-22.

Usher, K., Mayner, L. (2011). Disaster nursing: A descriptive survey of Australian undergraduate nursing curricula. *Australian Emergency Nursing Journal*, 14(2), 75-80.

- Veenema, T. (2007). Disaster nursing and emergency preparedness. In T. Veenema (Ed.), Disaster nursing and emergency preparedness for chemical, biological, and Rrdiological terrorism and other hazards (pp. 3-23). New York: Springer Publishing Company.
- World Health Organization and International Council of Nurses. (2009). ICN Framework Of Disaster Nursing Competencies. Geneva, Switzerland. Erişim:22.12.2013. <http://www.icn.ch/.../Disaster.../ICN-Framework-of>
- World Health Organization (2006). The contribution of nursing and midwifery in emergencies. Geneva: World Health Organization. Erişim:22.12.2013.http://www.who.int/.../nursing_consultation_report
- Williams, J., Nocera, M., Casteel, C. (2008). The effectiveness of disaster training for health care workers: A systematic review. *Annals of Emergency Medicine*,52(3), 211-222.
- World Health Organization. (2009). Global standards for the initial education of professional nurses and midwives. Erişim:14.02.2013, http://www.who.int/hrh/nursing_midwifery/en/